

SXEDIO.G52

11.2.1959a: ΟΙ ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΟΙ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΚΑΡΑΜΑΝΛΗΣ ΚΑΙ ΑΤΝΑΝ ΜΕΝΤΕΡΕΣ ΣΥΜΦΩΝΟΥΝ ΣΤΗ ΖΥΡΙΧΗ ΓΙΑ ΛΥΣΗ ΤΟΥ ΚΥΠΡΙΑΚΟΥ. Ο ΜΑΚΑΡΙΟΣ ΧΑΙΡΕΤΙΖΕΙ ΤΗ ΣΥΜΦΩΝΙΑ

Οι παρασκηνιακές συνομιλίες μεταξύ των υπουργών Εξωτερικών της Ελλάδας και της Τουρκίας Ευάγγελου Αβέρωφ και Φατίν Ζορλού προχωρούσαν ραγδαία το Γεννάρη του **1959**. Οι δηλώσεις και από τις δυο πλευρές ήσαν πολύ αισιόδοξες.

Κι' εκεί που όλοι παρακολουθούσαν με κομμένη την ανάσα τις εξελίξεις, η είδηση έπεσε σαν βόμβα στις **30** Ιανουαρίου: Οι Πρωθυπουργοί της Ελλάδας και της Τουρκίας Κωνσταντίνος Καραμανλής και Ατνάν Μεντερές θα συναντηθούν στη Ζυρίχη της Ελβετίας στις **5** Φεβρουαρίου.

Μια συνάντηση των δύο ηγετών σήμαινε ότι τα πράγματα βρίσκονταν σε πολύ καλό δρόμο, δεδομένης της αξίωσης του Κωνσταντίνου Καραμανλή όπως η συνάντηση πραγματοποιηθεί μόνο αν υπάρχουν προοπτικές επιτυχίας.

Και κανένας δεν έπεσε έξω.

Οι επόμενες μέρες ήταν πραγματικά δραματικές και αποφασιστικές.

Ο πρέσβης Αγγελος Βλάχος έγραψε στο βιβλίο του "Μια φορά ένας διπλωματης" σελ. **455** έκδοση **1986**:

"Επιδίωξη του Καραμανλή ήταν να εξετασθούν εξονυχιστικά όλα τα θέματα, να βασανιστούν ένα, ένα, να προβλεφθούν όλες οι ενδεχόμενες αντιδράσεις και αντιπροτάσεις των Τούρκων.

"Εξετάζαμε κάθε θέμα από όλες τις πλευρές με κύριο δείκτη να μην δημιουργηθούν διοχοτομικά στοιχεία στο μελλοντικό καθεστώς της Κύπρου και να περιοριστεί όσο το δυνατό το δικαίωμα και η έννοια της επεμβάσεως των τριών εγγυητριών Δυνάμεων (Αγγλία-Ελλάς-Τουρκία) στα κυπριακά πράγματα. Παρ' όλον ότι, τόσο ο Μπίτσιος (Δημήτρης Μπίτσιος του υπουργείου Εξωτερικών και μετέπειτα υπουργός

Εξωτερικών της Ελλάδας) όσο και εγώ, είχαμε μόνο τον βαθμό διευθυντού Β, στις συσκέψεις οι άλλοι άκουγαν με προσοχή την γνώμη μας και τις παρατηρήσεις μας. Ο Αβέρωφ δεν έπαυε να τονίζει ότι οι Τούρκοι είναι ή θέλουν να φαίνονται ανυποχώρητοι στην απαίτηση τους να έχουν στην κατοχή τους μια έστω και μικρή βάση την Κύπρο και ότι ο ίδιος είχε απορρίψει επίμονα την απαίτηση αυτήν αντιπροτείνοντας απλή συνθήκη εγγυήσεως, την οποία δεν δέχονταν οι Τούρκοι ως απολύτως ανεπαρκή. Εσχάτη υποχώρηση για μας, αποφασίστηκε η ίδρυση "Στρατηγείου" (ελληνοτουρκο-κυπριακού) με τις ευλογίες του Μακαρίου. Ήταν φανερό ότι αυτό το θέμα ήταν η μεγάλη δυσκολία και ο πιθανός σκόπελος, όπου θα προσέκρουε η επίτευξη συμφωνίας. Οι γενικές γραμμές του μελλοντικού Συντάγματος δεν φαίνονταν να παρουσιάζουν καμιά μείζονα δυσκολία".

Οι δυο Πρωθυπουργοί έφθασαν στην Ελβετία στις 4 Φεβρουαρίου 1959 και την επομένη στρώθηκαν στη δουλειά που κράτησε ένα εξαήμερο.

Με τον Καραμανλή πήγαν στην Ελβετία ο υπουργός Εξωτερικών Ευάγγελος Αβέρωφ και οι επιτελείς του Δημήτρης Μπίτσιος, Αγγελος Βλάχος, Καβαλιεράτος και Ζαχαράκης (αργότερα πήγε κι ο συνταγματολόγος Γ. Χριστόπουλος).

Επίσης πήγαν ο πρεσβευτής στην Αγκυρα Γ. Πεζμαζόγλου κι ο μόνιμος αντιπρόσωπος της Ελλάδας στον ΟΗΕ, Εανθόπουλος- Παλαμάς.

Με τον Μεντερές πήγαν ο υπουργός Εξωτερικών Φατίν Ζορλού, ο Γ.Γ. του Υπουργείου Εξωτερικών Εσσεμπέλ, ο βοηθός Γραμματέας Ζεκί Κουνεράλπ, ο πρεσβευτής της Τουρκίας στο Λονδίνο Μουχαρέμ Μπιργκί, ο πρεσβευτής στην Αθήνα Βεργκίν κι ο Συνταγματολόγος Νιχάτ Ερίμ.

Οι δυο αντιπροσωπείες έφθασαν στη χιονισμένη Ζυρίχη με αισιοδοξία και απόφαση να επιτύχουν λύση του Κυπριακού. Το πνεύμα της συνεργασίας του Ελευθέριου Βενιζέλου και του Κεμάλ Ατατούρκ φαινόταν να αναβίωνε και πάλι μετά από τρεις σχεδόν

δεκαετίες.

Οι δυο Πρωθυπουργοί κατέλυσαν στο ξενοδοχείο "Ντόλντερ Γκραντ Οτέλ" μαζί με τις αντιπροσωπείες τους για να έχουν όλο το χρόνο να συνομιλούν και να συναντώνται χωρίς να χρειάζονται να μετακινούνται και να χάνουν χρόνο.

Πρώτη έφθασε η ελληνική αντιπροσωπεία. Ο Κωνσταντίνος Καραμανλής λιγομίλητος δήλωσε στους δημοσιογράφους για τις επικείμενες επαφές του:

"Τουλάχιστον το ότι συναντώμεθα αποτελεί απόδειξη της καλής θέλησης των Κυβερνήσεων Ελλάδας και Τουρκίας να βρουν λύση του Κυπριακού προβλήματος".

Ο Μεντερές που ακολούθησε δεν θέλησε να προβεί σε δήλωση. Εκ μέρους του όμως μίλησε ο Ζορλού:

"Ελπίζουμε ότι η φιλοξενία και η γαλήνη της Ελβετίας θα βοηθήσουν τους Έλληνες και τους Τούρκους που συγκεντρώθηκαν εδώ στην επίτευξη λύσης".

Οι συνομιλίες έμοιαζαν με κινηματογραφική ταινία στην οποία οι ηθοποιοί γνώριζαν καλά το ρόλο τους ή ήταν αποφασισμένοι να δώσουν ένα "χάπυ έντ" στην ταινία.

Στις 7 Φεβρουαρίου, ύστερα από εντατικές συνομιλίες και επανειλημμένες επαφές για δύο μέρες, που γίνονταν κυρίως στα διαμερίσματα των δύο Πρωθυπουργών, ο πρεσβευτής της Ελλάδας στην Αγκυρα Πεσμαζόγλου έδωσε μια ένδειξη πού πήγαιναν τα πράγματα:

"Βαίνουμε καλά και γρήγορα".

Αισιοδοξία άφησε να διαφανεί και ο Ζορλού:

"Τώρα μπορώ να πω ότι είμαι αισιόδοξος. Οι ελπίδες επιτυχίας είναι τώρα **80%**".

Συγκρατημένος, αλλά χωρίς να παρουσιάζεται απαισιόδοξος ήταν και ο Αβέρωφ.

"Κτίζουμε ένα σπίτι. Πώς να θέσουμε σε λειτουργία την κεντρική θέρμανση, αν τα παράθυρα δεν έχουν ακόμη προσαρμοσθεί. Το σπίτι δεν είναι ακόμα κατοικήσιμο".

Οι δημοσιογράφοι ρώτησαν τον Αβέρωφ με το ίδιο πνεύμα:

- Και ποιος θα έχει τα κλειδιά του σπιτιού;
- Μα ο Κυπριακός λαός, απάντησε ο Αβέρωφ.

Ο Δημήτριος Μπίτσιος, που παρίστατο ως τεχνοκράτης στις συνομιλίες, έγραψε αργότερα στο βιβλίο του "Κρίσιμες ώρες" σελ.110:

" Αρχίζει τώρα η τελική φάση των διαπραγματεύσεων. Σ' ένα μικρό σαλόνι, στο ισόγειο του "Γκράντ Οτέλ", αποσύρονται οι δύο Υπουργοί των Εξωτερικών. Τον Ζορλού συνοδεύει ο Εζεμπέλ. Τον Αβέρωφ ο Ξανθόπουλος- Παλαμάς που είχε κληθεί από τη Νέα Υόρκη. Ένα προς ένα τα σημεία της προκαταρκτικής συμφωνίας συζητούνται. Ο Ζορλού βαδίζει πάνω σ' ένα διάγραμμα που προβλέπει σε κάθε λεπτομέρεια τη διάρθρωση της Κυπριακής Πολιτείας, όπως την οραματίζεται. Δεν κρατούνται πρακτικά. Σημειώσεις μόνο των όσων τελικώς συμφωνούνται.

Αργά το βράδυ οι Υπουργοί καλούν το Ζεκί Κουνεράλμπ κι' εμένα, μας δίνουν τις σημειώσεις τους, προσθέτουν διάφορες προφορικές επεξηγήσεις και μας ζητούν να διατυπώσουμε τα συμφωνηθέντα σ' ένα οριστικό κείμενο.

Με τον Κουνεράλμπ εργαζόμαστε μέχρι τις πρωϊνές ώρες. Μας βοηθούν δυο νεαροί συνάδελφοι, ο Δ. Πετρονάκος και ο Τουρκμέν, ένα συμπαθητικό παιδί που σκοτώθηκε λίγες μέρες αργότερα στο αεροδρόμιο του Λονδίνου, όταν έπεσε το αεροπλάνο του Μεντερές.

Ο Κιουνεράλμπ είναι ένας ευγενής και μειλίχιος άνθρωπος. Μεγαλωμένος και σπουδασμένος στην Ελβετία. Στο υπουργείο του, τον αποκαλούν **Le Bernois**. Πεπειραμένος διπλωμάτης ξέρει τί θέλει. Ιδίως ξέρει τί επιδιώκει ο υπουργός του. Με πολύ τακτ, αλλά και με σταθερότητα προσπαθεί να διατηρήσει τα κείμενα στην αρχική τους διατύπωση. Αντιλαμβάνεται όμως ότι οι σημειώσεις που έχουμε μπροστά μας έχουν ανάγκη κάποιας νομικής διατύπωσης για να πάρουν τη μορφή διακρατικής συμφωνίας. Η νομική διατύπωση είναι ελαστικότερη και δεν ανέχεται περιττές επαναλήψεις

εννοιών, που έχουν, ωστόσο, την πολιτική σημασία τους. Στο τέλος, πάντοτε συμβιβάζομαστε, αλλά όταν την επαύριο παρουσιάζουμε στους Υπουργούς το προϊόν της εργασίας μας, ο Ζορλού δυσανασχετεί".

Η Διάσκεψη της Ζυρίχης, καθαρά ελληνοτουρκική, άρχισε στις 5 Φεβρουαρίου και διήρκεσε έως στις 11 Φεβρουαρίου 1959. Η διαπραγμάτευση ήταν εξαιρετικά δύσκολη και σκληρή και προς στιγμή διφάνηκε ο κίνδυνος αποτυχίας της Διασκέψεως.

Βάση της συνεννόησης ήταν η λύση της "Ηγγυημένης Ανεξαρτησίας" της Κύπρου. Αλλά οι Τούρκοι επέμεναν να τους παραχωρηθεί βάση, υπό τουρκική κυριαρχία, μόνη εγγύηση, κατά τη γνώμη τους, εναντίον της Ένωσης ή της επικράτησης του κομμουνισμού στην Κύπρο. Οι τουρκικές προτάσεις που απορρίφθηκαν στη Ζυρίχη ήσαν:

1). Στρατιωτική βάση με κυριαρχικά δικαιώματα, ή ακόμη "ένας βράχος για να υψωθεί η τουρκική σημαία και να εδρεύει συμβολική φρουρά.

2). Επωνομασία του Κράτους " Ελληνοτουρκική Δημοκρατία Κύπρου".

3). ή " Ομοσπονδία Κύπρου".

4). Σημαία κατά το μισό γαλανόλευκη και κατά το μισό ερυθρά.

Η ελληνική πλευρά είχε απορρίψει κατηγορηματικά τα αιτήματα και αντιπρότεινε Συνθήκη Εγγυήσεως της ανεξαρτησίας της Κύπρου μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας. Οι Τούρκοι αντιπρότειναν πάλι, να παραχωρηθεί και ελληνική βάση και μάλιστα δυο βάσεις.

Ο τελικός συμβιβασμός έγινε με την αποδοχή να μην παραχωρηθεί καμιά βάση, αλλά:

α) να υπογραφεί συνθήκη εγγυήσεως στην οποία να μετάσχει και η Αγγλία,

β) να συνομολογηθεί συνθήκη συμμαχίας μεταξύ Ελλάδος, Τουρκίας και Κύπρου,

γ) να δημιουργηθεί ένα τριμερές στρατηγείο

(Ελλάδα- Τουρκία- Κύπρος) το οποίο όμως δεν θα είχε καμιά σύνδεση με τη Συνθήκη Εγγυήσεως. Εκφραση του στρατηγείου αυτού θα ήταν η παρουσία στην Κύπρο μιας μονάδας ελληνικού στρατού (950 άνδρες) και μιας μονάδας τουρκικού στρατού (650 άνδρες), οι μετέπειτα ΕΛΔΥΚ και ΤΟΥΡΔΥΚ.

Η αρχική τουρκική θέση ήταν να υπάρχουν στην Κύπρο 5.000 άνδρες ελληνικού στρατού και 3.200 τουρκικού στρατού.

Η Συνθήκη Εγγύησης είχε τα εξής ειδικά στοιχεία: Εγγυόταν όχι μόνο τη διατήρηση του διεθνούς καθεστώτος της Κύπρου, αλλά και τα βασικά άρθρα του μέλλοντος Συντάγματος. Το δικαίωμα επέμβασης των τριών εγγυητριών δυνάμεων (Ελλάς, Τουρκία, Αγγλία) είχε περιορισμένο περιεχόμενο, δηλαδή μπορούσε να ασκηθεί μόνο για την επαναφορά των πραγμάτων στην πρότερη κατάσταση τους, δηλαδή στη θέση την οποία καθόριζε η συμφωνία Ζυρίχης.

Εκτός από το διεθνές καθεστώς και τις διεθνείς υποχρεώσεις που θα ανελάμβανε η μέλλουσα κυπριακή δημοκρατία, καθορίστηκαν στη Ζυρίχη, οι γενικές γραμμές του μέλλοντος συντάγματος.

Προσπάθεια της ελληνικής πλευράς ήταν να ενισχυθεί όσο το δυνατό, ο ενιαίος χαρακτήρας του κράτους.

Η τουρκική προσπάθεια ήταν φυσικά, αντίθετη και αναζητούσε τρόπους να προστατεύσει απόλυτα τη μειονότητα. Και στον καθορισμό των βασικών άρθρων του συντάγματος έγινε διαπραγμάτευση σκληρή, βήμα προς βήμα, σημείο προς σημείο, μεταξύ των δύο πλευρών.

Για να τονισθεί και να επιτευχθεί ο ενιαίος χαρακτήρας του νέου κράτους, η ελληνική πλευρά επεδίωξε και επέτυχε ώστε οι χωριστές διατάξεις του συντάγματος να ανάγονται σ' ένα ενιαίο θεσμό. Έτσι, ενώ οι Έλληνες και οι Τούρκοι βουλευτές θα εκλέγονταν από τους Ελληνοκύπριους και τους τουρκοκύπριους χωριστά, θα ήσαν όμως μέλη ενιαίας Βουλής και υπό ένα Πρόεδρο, θα έδιδαν όρκο πίστης

στην Κυπριακή Πολιτεία.

Το μόνο χωριστικό στοιχείο ήταν οι χωριστοί Δήμοι στις πέντε κυριότερες πόλεις της Κύπρου. ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος, παρά την αντίθεση της Ελληνικής Κυβέρνησης, είχε επιμείνει ότι ήταν καλύτερο για την ελληνική πλευρά να υπάρχουν χωριστοί Δήμοι.

Συνοπτικά η Κύπρος θα ανακηρυσσόταν Ανεξάρτητη Δημοκρατία με σημαία ουδετέρων χρωμάτων. Επίσημες γλώσσες θα ήταν η ελληνική και η τουρκική. Καθεστώς θα ήταν το προεδρικό με Πρόεδρο Έλληνα και Αντιπρόεδρο Τούρκο, οι οποίοι θα εκλέγονταν από το αντίστοιχο εκλογικό σώμα με θητεία πέντε χρόνια.

Η Κυβέρνηση θα περιλάμβανε **7** Έλληνες Υπουργούς και **3** Τούρκους από τους οποίους ο ένας θα έπρεπε να κατέχει ένα από τα τρία Υπουργεία ή των Εξωτερικών ή της Άμυνας ή των Οικονομικών.

Τη νομοθετική εξουσία θα ασκούσε Βουλή Αντιπροσώπων με **7%** Έλληνες και **3%** Τούρκους. Τα κοινά νομοθετήματα θα θεσπίζονταν με απλή πλειοψηφία, εκτός από τα όσα θα αφορούσαν τον εκλογικό νόμο, τους τελωνειακούς δασμούς και τους φόρους. Τα νομοθετήματα αυτά έπρεπε να ψηφίζονται με χωριστή ελληνική και χωριστή τουρκική πλειοψηφία.

Αναθεώρηση του Συντάγματος (όχι όμως των βασικών διατάξεων του) απαιτούσε πλειοψηφία των **2/3**.

Εάν υπήρχε σύγκρουση εξουσιών ή αρμοδιοτήτων, τη διαφορά θα έλυε Ανώτατο τριμελές Δικαστήριο με Πρόεδρο ουδέτερο και ο Αντιπρόεδρος θα είχαν δικαίωμα αρνησικυρίας για νόμους και αποφάσεις της Βουλής που θα αφορούσαν την εξωτερική πολιτική, την άμυνα και την ασφάλεια. Για τα άλλα νομοθετήματα υπήρχε μόνο δικαίωμα αναπομπής του Προέδρου και του Αντιπροέδρου προς τη Βουλή. Θα υπήρχαν επίσης δύο Κοινοτικές Βουλές με αρμοδιότητες περιορισμένες στα θρησκευτικά ζητήματα και στα θέματα προσωπικού θεσμού.

Χωριστοί δήμοι κατά την επίμονη επιθυμία του Αρχιεπισκόπου, θα λειτουργούσαν στις πέντε κυριότερες πόλεις για μια δοκιμαστική περίοδο 4 ετών. Το ποσοστό των δημοσίων υπαλλήλων θα ήταν 7% (ή 70%) Έλληνες και 3% (ή 30%) Τούρκοι. Προβλεπόταν η δημιουργία στρατού 2,000 ανδρών με 6% (ή 60%) Έλληνες και 4% (40%) Τούρκους. Αστυνομία και χωροφυλακή- 2000 άνδρες επίσης- θα είχε ποσοστό 7% (ή 70%) Έλληνες και 3% (ή 30%) Τούρκους.

Τέλος οι Συνθήκες Εγγυήσεως και Συμμαχίας θα ήταν βασικές διατάξεις του Συντάγματος.

Βασικοί διαπραγματευτές στις συνομιλίες της Ζυρίχης ήταν οι υπουργοί Εξωτερικών Αβέρωφ και Ζορλού, οι οποίοι αναλάμβαναν να θέσουν στο χαρτί όσα συζητούσαν και συμφωνούσαν οι δυο Πρωθυπουργοί.

Οι συνομιλίες όπως ήταν φυσικό πέρασαν από πολλές φάσεις.

Ωστόσο, δύο θέματα, από τα οποία το ένα θεωρείτο πολύ ακανθώδες για τον Καραμανλή και το δεύτερο σημαντικό για τον Μεντερές κράτησαν, το μεν πρώτο για λίγο, ενώ το δεύτερο απειλούσε να τινάξει τα πάντα στον αέρα.

Το πρώτο ήταν εκείνο των χωριστών δημαρχείων που ζητούσε η τουρκική πλευρά να δημιουργηθούν στις πέντε πόλεις της Κύπρου και το αίτημα της Τουρκίας για δημιουργία κυρίαρχης βάσης της στην Κύπρο.

Όπως αναφέρει στις αναμνήσεις του ο Ευάγγελος Αβέρωφ (Ιστορία Χαμένων Ευκαιριών, Κυπριακό 1950-1963, Αθήνα, 1981,) ο ίδιος από τις πρώτες συναντήσεις του με το Φατίν Ζορλού έφερνε σοβαρή ένσταση στη δημιουργία των χωριστών δημαρχείων.

Όμως όταν αργότερα ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος δεχόταν το αίτημα και είχε γραφτεί μάλιστα και στο πρακτικό που έγινε στη συνάντηση του Αρχιεπισκόπου με τον Καραμανλή τον Ιανουάριο του 1959, ο Αβέρωφ το χρησιμοποίησε ως διαπραγματευτικό ατού και τελικά το παραχώρησε.

Όσο για την αξίωση της Τουρκίας για δημιουργία βάσης στην Κύπρο, που αποτελούσε και το

πιο ακανθώδες όπως ανέφεραν και οι δυο Έλληνες διπλωμάτες Δημήτριος Μπίτσιος και Αγγελος Βλάχος, ο Ευάγγελος Αβέρωφ γράφει στο βιβλίο του ότι έγινε πραγματικά σκληρή μάχη μέχρι να υπερπηδηθεί.

Ο Καραμανλής απέρριπτε την αξίωση αυτή κατηγορηματικά και σε κάποιο στάδιο απείλησε ότι θα έμπαινε στο αεροπλάνο και θα επέστρεφε στην Αθήνα ανατινάσσοντας τα πάντα στον αέρα, αν επέμεναν οι Τούρκοι.

Οι Τούρκοι που από το τίποτα έπαιρναν τόσα πολλά και ιδιαίτερα τώρα είχαν εξασφαλίσει το δικαίωμα να παζαρεύουν για την τύχη των Κυπρίων, ήσαν αποφασισμένοι να εξασφαλίσουν δικαιώματα για πρώτη φορά από το **1878** όταν παραχώρησαν την Κύπρο στην Αγγλία.

Η επιμονή τους σε μερικά πράγματα στόχευε στην εξασφάλιση όσων περισσοτέρων δικαιωμάτων μπορούσαν.

Έτσι σαν απείλησε ο Καραμανλής να τινάξει τα πάντα στον αέρα ανέκρουσαν πρύμνα και δέχθηκαν όπως στείλουν στην Κύπρο δυνάμεις μαζί με την Ελλάδα αντί να εξασφαλίσουν βάσεις.

Από το τίποτα, αυτό ήταν κάτι πολύ μεγάλο.

Ανέφερε ο Αβέρωφ στο βιβλίο του (Β τόμος σελ. **184**):

"Άλλωστε, μια γενική ατμόσφαιρα απαισιοδοξίας κυριαρχούσε για ειδικό λόγο και σε μας ακόμη τους διαπραγματευτές, που ξέραμε, ωστόσο πόσα εμπόδια είχαμε υπερπηδήσει κατά τις μακρές, επίπονες συναντήσεις μας. Ο ειδικός λόγος ήταν το θέμα της παραχώρησης τουρκικής βάσεως.

"Είχε τεθεί από την πρώτη στιγμή που πήραμε επαφή με την τουρκική αντιπροσωπεία. Με την ίδια αιτιολογία που είχε προβληθεί κατά τις προετοιμαστικές συνομιλίες με τον Τούρκο Υπουργό των Εξωτερικών και με την προσθήκη πως αυτό θα διευκόλυνε τη λύση των άλλων θεμάτων. Από την αρχή επίσης καταβλήθηκε προσπάθεια, ώστε το νέο κράτος να έχει ομοσπονδιακή δομή. Όλα τα επιχειρήματα και όλες οι παραλλαγές που μας είχε προτείνει ο Φατίν

Ζορλού ξανάρχονταν πάλι στην επιφάνεια κάθε τόσο.

Απορρίπταμε χωρίς συζήτηση και τις δυο προτάσεις. Δηλώναμε ότι δεχόμαστε να καλύψουμε ειλικρινά τους φόβους τους με άλλους τρόπους, έστω κι αν λόγω της φύσεως των προβλημάτων, θα οδηγούμαστε σε σύστημα περίπλοκο.

Για να καλυφθούν οι βασικοί φόβοι της Τουρκίας δεχόμαστε Συνθήκη Εγγυήσεως και Συνθήκη Συμμαχίας, για τις οποίες είχε ήδη γίνει μια προεργασία και στην οποία πρόθυμα φαινόταν ότι θα συμμετείχε η Μεγάλη Βρετανία. Ετσι ούτε κίνδυνος πραξικοπηματικής αλλαγής καθεστώτος θα υπήρχε, ούτε κίνδυνος να θιγεί η ακεραιότητα του νησιού. Γι' αυτό και από την πρώτη μέρα προτείναμε να προχωρήσουν μέχρι διατυπώσεων οι διαπραγματεύσεις για όλα τα άλλα θέματα, ώστε να δούμε αν θα συμφωνούσαμε σε αυτά. Το μεγάλο θέμα (βάσεις κατά κυριαρχία ή συνθήκες εγγυήσεως-συμμαχίας, και μορφή συνθηκών) θα έμενε στο μεταξύ εκκρεμές.

Ετσι και έγινε. Αλλά το εκκρεμές θέμα ξαναρχόταν στην επιφάνεια σε κάθε στάση του λόγου. Και σημείωνε μεν μια βραδύτατη πρόοδο για λύση, με δύο συνθήκες, που η μια θα ήταν ανεξάρτητη από την άλλη. Η πρώτη θα ήταν συνθήκη εγγυήσεως του καθεστώτος και θα την έκαναν μεταξύ τους η Αγγλία, η Ελλάδα και η Τουρκία από το ένα μέρος, η Κύπρος από το άλλο. Η δεύτερη θα ήταν συνθήκη εξασφάλισης της ακεραιότητας της Κύπρου, και θα την έκαναν μεταξύ τους η Ελλάδα, η Κύπρος και η Τουρκία.

Αλλά και αυτή η λύση παρουσίαζε μια μεγάλη δυσκολία. Ο Τούρκος Πρωθυπουργός επέμενε πως για να έχει νόημα η Συνθήκη Συμμαχίας, δεν έπρεπε να εξασφαλίζει μόνο την Κύπρο, αλλά και την Τουρκία, από την πλευρά της ασφάλειας της. Για να καλυφθεί ουσιαστικά ο διπλός αυτός σκοπός, υποστήριζε ότι ήταν απαραίτητο το Τριμερές συμμαχικό στρατηγείο να διαθέτει είτε τουρκικές και ελληνικές βάσεις, είτε μια τουρκική μεραρχία και μία ανάλογη,

μεγαλύτερη ελληνική δύναμη. Ο Έλληνας Πρωθυπουργός επέμενε πως το Στρατηγείο θα έπρεπε να διαθέτει τρεις διμοιρίες, μια από κάθε σύμμαχη χώρα, για σκοπιές και απόδοση τιμών στις σημαίες.

Οι θέσεις δε φαίνονταν να πλησιάζουν. Ο Καραμανλής είχε μόνο διαμηνύσει πως θα δεχόταν η "τιμητική φρουρά" να περιλαμβάνει τρία αποσπάσματα, το ένα από 60 Έλληνες, το άλλο από 40 Τούρκους και το τρίτο από Κύπριους στρατιώτες.

Ο Μεντερές αρνήθηκε κατηγορηματικά και είπε εμπιστευτικά στον Υπουργό του- εμπιστευτικά προφανώς για να μου το πει- ότι θεωρούσε τη πρόταση "προσβλητική ειρωνεία".

Οι θέσεις δεν είχαν πλησιάσει ούτε την τελευταία ημέρα όταν οι δυο αντιπροσωπείες είχαν πια συμφωνήσει και στην ουσία όλων των σημείων και στη διατύπωση τους. Αποφασίστηκε τότε να συναντηθούν οι δυο Πρωθυπουργοί και να διαπραγματευθούν το θέμα οι ίδιοι, πράγμα που δεν είχε γίνει για κανένα άλλο θέμα. Παρόντες θα ήταν μόνο οι δύο Υπουργοί τους.

Συναντήθηκαν νωρίς το απόγευμα της 11ης Φεβρουαρίου. Ο Μεντερές, άνθρωπος συνήθως γελαστός και χαριτολόγος, προσπάθησε από την πρώτη στιγμή με τους τρόπους του και τα λόγια του να μειώσει τη σημασία του θέματος.

Και μέσα σε θερμές φιλοφρονήσεις και χαριτολογήματα, είπε πως αφού είχαμε υπερπηδήσει τόσα δύσκολα και περίπλοκα εμπόδια, θα ήταν πια εύκολο να συμφωνήσουμε στο μόνο απλό θέμα που απέμενε, το θέμα των βάσεων ή των μεραρχιών". Και πειράζοντας τον Καραμανλή, γιατί ο τελευταίος φαινόταν ενοχλημένος, του είπε πως "λίγο να υποχωρήσει ο ένας, λίγο ο άλλος, θα βρεθεί μια λύση".

Ο Καραμανλής απάντησε αγέλαστος. Είπε πως αν δε συμφωνούσαμε στο τελευταίο θέμα, θα έφευγε για την Αθήνα θεωρώντας πως η όλη προσπάθεια είχε αποτύχει. Είπε πως για πολλούς λόγους δεν το ήθελε αυτό, και είχε αποφασίσει να κάνει μια σημαντική

παραχώρηση. Αλλά δεν επρόκειτο να παζαρέψει. Αν η παραχώρηση δεν αρκούσε, θα έφυγε. Μίλησε τότε για φρουρά του Συμμαχικού Στρατηγείου από έναν αριθμό Κυπρίων, από ένα ελληνικό τμήμα **900** ανδρών και ένα τουρκικό **600**.

Ο Μεντερές δυσανεστήθηκε ή έκανε τον δυσανεστημένο. Τελικά μέσα σε μια βαριά ατμόσφαιρα, ζήτησε οι αριθμοί να αυξηθούν κατά **50**, ώστε να μη περιλαμβάνουν τους αξιωματικούς".

(Συγχύζοντας προφανώς τις ημερομηνίες ο Ευάγγελος Αβέρωφ γράφει στο βιβλίο του ότι η μονογραφή των κειμένων έγινε την επομένη ενώ ο Κ. Καραμανλής βρισκόταν στην Αθήνα το απόγευμα της **11ης** Φεβρουαρίου προσθέτοντας μάλιστα ότι "έπειτα από ένα πρόγευμα, στο οποίο παρακάθησαν όλα τα μέλη των δυο Αντιπροσωπειών, οι δυο Πρωθυπουργοί έφυγαν για τις πρωτεύουσες τους, ενώ οι δύο Υπουργοί φύγαμε για το Λονδίνο για να διαπραγματευθούμε με τους Άγγλους τη συμπλήρωση εκείνη των συμφωνιών που τους αφορούσε".

Η επίτευξη της συμφωνίας είχε ακόμα κάτι πιο ελπιδοφόρο: Ο,τι οι δυο χώρες θα ενημέρωναν τη Βρετανία και πρόσβλεπαν σε νέο γύρο συνομιλιών ή μιας Διάσκεψης για την εξεύρεση τελικής και οριστικής λύσης για το Κυπριακό.

Όμως οι δυο Πρωθυπουργοί δεν έδωσαν καμιά λεπτομέρεια για όσα συμφώνησαν κι έτσι οι εικασίες έδιναν κι έπαιρναν. Οι δυο Πρωθυπουργοί είχαν συμφωνήσει να μη δώσουν τίποτε στη δημοσιότητα πριν ενημερωθεί ο Πρωθυπουργός της Βρετανίας και γενικά η αγγλική Κυβέρνηση. Φοβόντουσαν ότι ήταν ενδεχόμενο να λογάριάζαν χωρίς τον ξενοδόχο, παρά το γεγονός ότι η Βρετανία τους είχε συμβουλεύσει να προχωρήσουν στις διμερείς τους επαφές και ότι συμφωνούσε με όσα έκαμναν.

Ο Καραμανλής είχε μόνο δυο λόγια να πει μετά που μονογραφήθηκε η συμφωνία:

" Εγκατεστήσαμεν τη βάση για τη λύση ενός προβλήματος που είναι ένα από τα πλέον δυσχερή

διεθνώς".

Ο Μεντερές θεώρησε καθήκον του να ευχαριστήσει την Αγγλία που είχε προσφέρει, όπως είπε, βοήθεια στα παρασκήνια.

" Η βρετανική Κυβέρνηση υπήρξε πολύ βοηθητική στην επίτευξη συμφωνίας στη Ζυρίχη. Ενεργήσαμε με την επιθυμία να καταλήξουμε σε συνεννόηση, όχι μόνο μεταξύ των δυο χωρών μας, της Ελλάδας και της Τουρκίας, αλλά και μεταξύ των τριών μερών-περιλαμβανομένης και της Βρετανίας".

Ωστόσο, όπως συμβαίνει σε τέτοιες περιπτώσεις τα πάντα δεν επρόκειτο να μείνουν μυστικά. Ο Διευθυντής του Γραφείου Ευρωπαϊκών Υποθέσεων του Ελληνικού Υπουργείου Εξωτερικών Γ. Χριστόπουλος έδωσε στους δημοσιογράφους ακροθιγώς κάποιες λεπτομέρειες που έδιναν όμως τις βασικές πρόνοιες της συμφωνίας.

Η συμφωνία έπρεπε να πουληθεί στον Κυπριακό λαό ο οποίος συνέχιζε τον απελευθερωτικό του αγώνα με την ΕΟΚΑ. Ο αρχηγός της ΕΟΚΑ βρισκόταν στο αντάρτικο και συνέχιζε την αντίσταση, κι έτσι ήταν μακριά από το παρασκήνιο, όσο κι αν ενημερωνόταν γραπτώς μέσω του μυστικού ταχυδρομείου της Οργάνωσης.

Από την άλλη ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος, ο πολιτικός αρχηγός, βρισκόταν στην Αθήνα. Γνώριζε αρκετά αλλά όχι τις τελικές διευθετήσεις.

Κι ακόμα ο Κυπριακός λαός έπρεπε να ενημερωθεί, έστω και σε αδρές γραμμές, παρά στις λεπτομέρειες της λύσης, ώστε να μη αρχίσουν αμέσως οι αντιδράσεις και ματαιωθούν όσα είχαν επιτευχθεί.

Ετσι ο Χριστόπουλος έδωσε στους δημοσιογράφους όσα του επιτρεπόταν, ώστε ν' αρχίσει η ενημέρωση όλων μέχρι να καταστεί δυνατό να ενημερωθούν λεπτομερειακά και υπεύθυνα από την ηγεσία μέσω των σωστών καναλιών. Η συμφωνία, είπε ο Χριστόπουλος, πρόβλεπε:

ΠΡΩΤΟ: Δημιουργία δημοκρατικού κράτους με Έλληνα Πρόεδρο και Τούρκο Αντιπρόεδρο.

ΔΕΥΤΕΡΟ: Η Ελλάδα και η Τουρκία εγκατέλειψαν τα συνθήματα υπέρ της Ένωσης και της Διχοτόμησης.

ΤΡΙΤΟ: Θα υπάρξει ενιαία Βουλή.

ΤΕΤΑΡΤΟ: Η αντιπροσώπευση στη Βουλή και την Κυβέρνηση θα είναι **70%** για τους Έλληνες και **30%** για τους Τούρκους.

ΠΕΜΠΤΟ: Η Βρετανία θα διατηρήσει κατά ξηρά, θάλασσα και αέρα βάσεις στην Κύπρο με βάση Συνθήκη με το κράτος της Κύπρου που θα ιδρυθεί.

Περαιτέρω έδωσαν οι δυο Πρωθυπουργοί, αλλά χωρίς αναλυτικές λεπτομέρειες, στο κοινό ανακοινωθέν τους για τις συνομιλίες:

"Οι Πρωθυπουργοί της Ελλάδας και της Τουρκίας Κωνσταντίνος Καραμανλής και Ατνάν Μεντερές βοηθούμενοι από τους Υπουργούς Εξωτερικών Ευάγγελο Αβέρωφ και Φατίν Ζορλού συνήλθαν στη Ζυρίχη από τις **5** Φεβρουαρίου μέχρι τις **11** του ίδιου μήνα.

Κατά τη διάρκεια των συνομιλιών τους, οι οποίες έγιναν σε ατμόσφαιρα ειλικρινούς εγκαρδιότητας εξέτασαν τις ελληνοτουρκικές σχέσεις των οποίων η εξέλιξη κατά την πορεία των πρόσφατων ετών υπήρξε αφορμή κοινής ανησυχίας.

Οι Πρωθυπουργοί της Ελλάδας και της Τουρκίας αφού διαπίστωσαν αμοιβαία επιθυμία επαναφοράς των χωρών τους στην οδό της στενής συνεργασίας και της εποικοδομητικής φιλίας, που τέθηκε από τους μεγάλους πολιτικούς Ατατούρκ και Βενιζέλο, εξέφρασαν την αποφασιστικότητά τους να εργασθούν από κοινού προς εξυπηρέτηση της σπουδαίας αυτής υπόθεσης.

Με την πεποίθηση ότι έκαμαν αποφασιστικό βήμα στην οδό αυτή, οι δυο Πρωθυπουργοί εξέφρασαν τη βεβαιότητα ότι τέτοια ευτυχής εξέλιξη θα καταδειχθεί αμέσως σε όλους τους σπουδαίους τομείς των ελληνοτουρκικών σχέσεων.

Το ζήτημα της Κύπρου συζητήθηκε διά μακρών σε πνεύμα αμοιβαίας κατανόησης. Συμβιβαστική συμφωνία επιτεύχθηκε τελικά παρά τις σημαντικές δυσχέρειες, τις οποίες παρουσιάζει το πρόβλημα αυτό.

Η υπόθεση της ενότητας και της ευημερίας της Κύπρου εξέρχεται νικήτρια.

Εφθάσε η στιγμή για να πληροφορηθεί η Βρετανική Κυβέρνηση τα αποτελέσματα των ελληντουρκικών συνομιλιών, οι οποίες συνιστούν συνέχεια τριμερών επαφών που εγκανιάσθηκαν κατά τη διάρκεια των συναντήσεων των τριών Υπουργών Εξωτερικών στο Παρίσι το Δεκέμβριο του **1958**.

Η Ελλάδα και η Τουρκία, φίλοι και σύμμαχοι του Ηνωμένου Βασιλείου, πιστεύουν ότι μια συμφωνία μεταξύ των τριών ενδιαφερομένων χωρών, θα οδηγήσει σε τελική λύση του Κυπριακού ζητήματος.

Οι Κυβερνήσεις της Τουρκίας και της Ελλάδας πιστεύοντας ότι η πρόοδος που επιτελέστηκε κατά τη διάρκεια της διάσκεψης της Ζυρίχης διανοίγει επαρκώς το δρόμο για μια τέτοια λύση, προτίθενται να καταλήξουν σε συνεννόηση με την Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου, προς συνέχιση των τριμερών διαπραγματεύσεων, προς τον σκοπό ευτυχούς κατάληξης.

Προς τον σκοπό αυτό οι Υπουργοί των Εξωτερικών της Τουρκίας και της Ελλάδας μεταβαίνουν σήμερα στο Λονδίνο για να ανακοινώσουν στο βρετανό συνάδελφο τους τα αποτελέσματα των συνομιλιών τους που τερματίστηκαν πριν από λίγο".

Ετσι, ενώ οι Αβέρωφ και Ζορλού αναχωρούσαν για το Λονδίνο ο Καραμανλής επέστρεψε στην Αθήνα όπου εμφανίστηκε πιο ομιλητικός και απόλυτα ικανοποιημένος. Και για να δώσει στον Ελληνικό λαό, και ιδιαίτερα τον Κυπριακό, τον τρόπο που έπρεπε να αντιδράσει στη συμφωνία που πέτυχε με τον Μεντερές, χαρακτήρισε την ημέρα της υπογραφής της συμφωνίας ως την πιο ευτυχισμένη της ζωής του:

" Επανέρχομαι από το ταξίδι μου ικανοποιημένος και περήφανος. Η ημέρα αυτή είναι η ευτυχέστερη ημέρα της ζωής μου και θα αποτελέσει σταθμό στην Ιστορία της Κύπρου. Στη Ζυρίχη θέσαμε με τον Πρωθυπουργό της Τουρκίας κ. Μεντερές τις βάσεις για την επίλυση ενός προβλήματος που είναι από τα πιο δύσκολα διεθνώς.

Σχεδιάσαμε λύση με την οποία αποδίδεται στον Κυπριακό λαό, μετά από μακράιωνη δουλεία, η ελευθερία του.

Εξ άλλου με την επιτυχή λύση του Κυπριακού προβλήματος αποκαθίσταται η φιλία και η συνεργασία μεταξύ Ελλάδας, Τουρκίας και Αγγλίας, χωρών οι οποίες έχουν κοινά συμφέροντα και των οποίων τις σχέσεις διετάραξε κατά το παρελθόν το πρόβλημα αυτό, σε βαθμό πολλές φορές επικίνδυνο. Είμαι βέβαιος ότι η ημέρα αυτή θα αποτελέσει την αφετηρία για την ελευθερία και την ευημερία του κυπριακού λαού στο σύνολό του".

Η αντίδραση του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου ήταν όπως την περίμενε ο Καραμανλής, ο οποίος έσπευσε, μόλις επέστρεψε στην Αθήνα να τον ενημερώσει.

Ο Μακάριος παρουσιάστηκε απόλυτα ικανοποιημένος για τη συμφωνία που είχε επιτευχθεί.

Όπως μάλιστα αποκαλύπτει ο Δημήτριος Μπίτσιος που παρίστατο στη συνάντηση του Καραμανλή με το Μακάριο, ο Αρχιεπίσκοπος συνέταξε μια δήλωση, στο γραφείο του Ελληνα Πρωθυπουργού, κατά τη συνάντηση τους και την έδωσε αμέσως στη δημοσιότητα.

Ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος χαιρέτιζε με τη δήλωση του τη συμφωνία και τόνιζε ότι αυτή έθετε τα θεμέλια μιας λύσης:

" Η συμφωνία που επιτεύχθηκε θέτει τα θεμέλια αμέσης και οριστικής λύσης του Κυπριακού με την Κύπρο να καθίσταται ανεξάρτητη κυρίαρχη πολιτεία.

Η προσέγγιση των απόψεων των Κυβερνήσεων της Ελλάδας και της Τουρκίας στο Κυπριακό ζήτημα που έγινε μέσα σε πνεύμα καλής θέλησης και κατανόησης, θα διανοίξει για την Κύπρο νέα περίοδο ελευθερίας και ευημερίας, τόσο για τους Έλληνες, όσο και για τους Τούρκους της Κύπρου".